

Buddha i Tibet

Statuen pryder taget ved indgangen til templerne. Hjørterne lyttede til Sakyamuni i en lund. Hjulet symboliserer den ottedelte vej til frelse. Tilsammen udtrykker det essensen af buddhismen

Buddhismen er ikke bare den altdominerende religion i Tibet. Buddhismen er også den vigtigste faktor i tibetansk kultur og et af de mest betydende elementer i tibetansk identitet.

Buddhismen opstod for omtrent 2500 år siden i det nordlige Indien, altså forholdsvis tæt på Tibet. Men dens vej om på den anden side af Himalayabjergene var både lang og besværlig, og undervejs ændrede religionen karakter flere gange.

Buddhismen kan føres tilbage til en historisk person, Siddhartha Gautama (med tilnavnet Sakyamuni, den vise fra Sakya), der levede fra omkring 560-480 f.Kr. Legenden fortæller, at han var kongesøn, og at han nød en (over)beskyttet tilværelse på forældrenes palads.

Da han var 29 år gammel, blev han gift og fik en søn. Men samtidig gik det gradvist op for ham, at det liv, der blev levet uden for paladsets beskyttende mure, ikke nødvendigvis var præget af den samme skønhed og luksus, som han selv kendte til. Han indså, at livet i bund og grund er lidelse, og han opgav det søde hofliv. Han forlod sit hjem og sin familie, og i seks år vandrede han omkring og levede i dyb askese, mens han uden noget videre held søgte sandheden hos den ene vismand efter den anden.

Som 35-årig erkendte han, at den nøjsomme tilværelse heller ikke tjente noget formål. I

stedet for at gå til yderligheder slog han ind på Middelvejen, og under dyb meditation nåede han frem til den endelige erkendelse. Han blev en buddha, en oplyst.

Resten af sit liv fungerede han som lærer i det nordlige Indien, hvor han samlede en kreds af disciple omkring sig. Han udbyggede sin lære, der er en kombination af et erkendelsesteoretisk system og et sæt af etiske leveregler. Ved at tilegne sig filosofien og ved at efterleve etikken kan den enkelte nå frem til den samme grad af erkendelse og oplysning, som Buddha selv og på den måde bringe livets lidelse til ophør, idet man frigøres fra genfødselens kredsløb og i stedet opløses i den store intethed (nirvana).

Buddhismen vandt hurtigt stor udbredelse i Indien og i Sydøstasien, men allerede 100 år efter mesterens død opstod der uenighed om, hvordan hans lære skulle forstås. Som alle de andre verdensreligioner blev også buddhismen splittet op i forskellige retninger, skoler og sekter.

I sit udgangspunkt stiller buddhismen nogle ganske store krav til sine tilhængere, der både skal tilegne sig det filosofiske system og efterleve den strenge etik for at opnå den eftertragtede oplysning. Frelsen er forbeholdt de få, og derfor kaldes den oprindelige retning da også hinayana (det lille fartøj). Den er

i dag kun udbredt på Sri Lanka, i Burma, Thailand, Laos og Cambodja.

En mildere variant vandt frem i Kina og i resten af det sydøstasiatiske område. Den lægger vægt på, at alle har mulighed for at nå frem til den frelsende erkendelse. Samtidig indfører den ideen om bodhisattvaer, et korps af hjælpsomme og selvopofrende buddhaer, der har givet afkald på at indgå i nirvana, og som i stedet lader sig genføde på ny for at hjælpe deres medmennesker. Frelsen er altså her ikke længere forbeholdt en snæver kreds, og retningen betegnes derfor mahayana (det store fartøj).

Denne mildere udgave af buddhismen forgrenede sig igen i midten af det første årtusinde e.Kr. og blev til den tredje af de store klassiske retninger, tantrisk buddhisme eller vajrayana (diamantfartøjet). De hjælpsomme bodhisattvaer spiller fortsat en afgørende rolle, men nu kan den troende også i højere grad hjælpe sig selv på vej mod en bedre skæbne: Endeløse bønner og magiske formler (mantraer) får sammen med ofre og rituelle handlinger

Buddha er ikke noget personnavn, men en ærestitel for den, der har opnået den endelige indsigt og således kan gå ind i nirvana.

Buddha i Tibet

FAKTA

Blændede buddhaer

Nok bliver buddhafigurerne masseproduceret, men de har alligevel mulighed for at få deres helt egen identitet. Når man køber en ny figur i en bod, har den bind for øjnene. Man tager sin nyerhvervelse med hen til et tempel, hvor man finder statuen af lige præcis den buddha, hvis egenskaber man ønsker, at ens egen skal have.

Når så bindet tages af, overtager figuren egenskaberne fra den buddha, som er det første, den ser. Du bli'r, hvad du spiser, men de bli'r, hvad de ser!

JB

Foto: Hans Jørgen Hinrup

Foto: Brink

Den stadige bevægelse af bedemøllerne sætter sit præg.

ger (tantraer) en overordentlig stor betydning. Den tantriske buddhisme optog samtidig elementer fra den lokale folkereligiøsitet og blev fremherskende i Mongoliet og Tibet.

Den første gang buddhismen for alvor blev introduceret i Tibet var i den første halvdel af 600-tallet. Den legendariske kong Songtsen Gampo havde samlet riget under sig, og for at sikre sin magtposition i forhold til de omgivende stormagter giftede han sig både med en nepalesisk og med en kinesisk prinsesse. De kom begge fra en buddhistisk kulturkreds og medbragte hver sin statue af buddha Sakyamuni. Deres tro fik da også en vis indflydelse under det tidlige kongedømme, og de var med til at grundlægge de første templer.

Men i første omgang slog buddhismen ikke rigtigt an uden for kredsen af hoffolk, og den almindelige tibetaner holdt fast ved den oprindelige religion, der kaldes bon (bön). Bonreligionen er nært knyttet til naturfænomener som fx floder, søer og bjerge, der opfattes som tilholdssteder for et utal af dæmoner og onde ånder. Traditionsstoffet kendes i flere forskellige varianter, men hovedguden var Kuntu bzanpo, der bedst kan beskrives som en algod ska-bergud. Verden blev skabt af to æg. Det ene rummede guder og mennesker, det andet ånder og dæmoner. Andre versioner taler om, at

menneskene nedstammer fra klanguder, der holdt til på bjergtoppe eller i himlen. Og fra de sydlige egne kendes en forestilling om, at mennesket er resultatet af en abe og en kvindelig bjergdæmons forening.

Den aktive gudsyndyrkelse koncentrerede sig om et gudepar, der blev æret med blodige ofre, rituel kannibalisme, drama og dans. Desuden bestod religionsudøvelsen af shamanistiske ritualer og besværgelser, der havde til formål at formilde eller ligefrem at tæmme de utallige onde ånder og dæmoner, der altså var at finde overalt i naturen.

Fra midten af 700-tallet blev buddhismen gradvist mere udbredt i Tibet. En række nordindiske læremestre besøgte landet, og deres tantriske buddhisme tiltalte de shamanistiske tibetanere. De første klostre blev grundlagt, og buddhismen blev ophøjet til statsreligion i 779.

Men en stor del af adelen var fortsat modstandere af den nye religion, og de politiske uroligheder i 800-tallet fik også et religiøst islæt. Det kom til direkte forfølgelse af buddhismen, inden riget brød sammen i 842.

I en lang periode var Tibet præget af kaotiske tilstande, og lokale klanledere og småkonger havde magten. Men i takt med at buddhismen optog elementer fra bon, blev den oprindelige religion trængt tilbage. Nogle religions-

historikere mener, at den forsvandt helt, mens andre hævder, at de makabre og blodige dyref ofre, der stadigvæk finder sted i afsidesliggende egne af Tibet, er rester af bonreligion. I hvert fald er synkretismen udbredt, og alle former for tibetansk buddhisme rummer betydelige elementer af bon.

I midten af 1000-tallet satte så den anden spredning af buddhismen ind, og igen var det læremestre fra det nordlige Indien, der inspirerede. En lang række hellige skrifter (sutraer og tantraer) blev oversat til tibetansk og gjort til genstand for indgående studier på de store klostre, der efterhånden opstod rundt omkring i landet.

I løbet af de næste 400 år fandt den tibetanske buddhisme (lamaismen) sin endelige form. Den kan karakteriseres som en filosofisk orienteret skriftreligion, der især i sin folkelige version også lægger meget stor vægt på udførelsen af fastlagte ritualer.

Den enkelte lærer (lamaen) spiller en afgørende rolle, idet han er forbindelsesled mellem den troende og buddhatilstanden. De øverste lamaer er nemlig en slags bodhisattvaer. De er levende buddhaer (tulkuer), der ved en uendelig række af reinkarnationer forbliver i deres embede. De mest kendte og betydende er dalai og panchen lama, men den tibetanske bud-

FAKTA

Skinneben og kranier

Tibetanske buddhister omgås døden på en lettere måde end vi, men tager måske derfor livet desto alvorligere. Offerskåle af menneskekranier, som ses i templer, er ofte doneret af mennesket selv før dets død. Til minde og som et tydeligt memento om livets korthed og at det skal benyttes.

Brugen af skinnebensfløjter stammer fra Indien, hvor historien fortæller, at en eneboer boede på en begravelsesplads. En tidlig morgen vågnede han og følte sorg over de døde. På stedet lavede han en fløjte af et stykke skinneben. Den kan faktisk have en smuk lyd, og fløjterne kan købes på gaden i Lhasa. Men uden oprindelsescertifikat!

HJH

Statuen af Sakyamuni i Jokhang. Legenden vil vide, at den er velsignet af ham selv i levende live. Prinsesse Wencheng bragte den til Tibet i forbindelse med sit ægteskab med den tibetanske konge. Statuen betragtes som den mest hellige i Tibet.

FAKTA

Selv om buddhismen er den religion, der præger så at sige alt i Tibet, er den ikke enerådende: 10 % af befolkningen i Lhasa er muslimer, og der er to moskéer i byen. Rundt omkring i landet er der også mindre, kristne grupperinger.

dhisme anerkender efterhånden over 1700 levende buddhaer.

Mens munkene studerer de hellige skrifter og fordyber sig i det filosofiske system, koncentrerer lægfolket sig om den praktiske etik og de mere håndgribelige ritualer: I og omkring de største templer ser man tibetanerne svinge med deres bedemøller, mens de mumlende fremsiger mantraer, afbrænder røgelse og tænder smørlamper. De mest ihærdige kaster sig igen og igen til jorden i glidefald. Ved floder, søer og i bjergene forsøger de at besvære onde ånder og dæmoner med hvide tørklæder og farvestrålende bedeflag eller ved at stable sten og anbringe kranier med kunstfærdige inskriptioner.

Den tibetanske buddhisme består nu af fire skoler eller sekter, der hver især vægter forholdet mellem filosofi og folkereligøstet noget forskelligt. Mest betydningsfuld er den gule sekt (gelugpa), der i mere end 400 år også var i besiddelse af den politiske magt i Tibet.

Især i den østlige del af landet findes der også en femte sekt, som lidt misvisende kaldes bon. Tilhængerne hævder ganske vist, at deres religion er en direkte videreførelse af den oprindelige, men i virkeligheden er der snarere tale om en ældre og noget kættersk variant af buddhismen. Bon anerkender således ikke Sakyamuni som den oprindelige buddha, men fører

sine belæringer tilbage til en anden buddha, der angiveligt skulle have levet for 10.000 år siden. Den mest iøjnefaldende forskel er imidlertid, at man i modsætning til de øvrige buddhister går mod uret, når man går rundt om sine helligdomme. Et andet karakteristisk træk er, at de højeste embeder ikke genbesættes ved reinkarnation. De går derimod i arv fra far til søn.

Der er i dag over 1780 buddhistiske klostre i Tibet, og der er mere end 46.000 munke og nonner. Det svarer til 2 % af befolkningen, og antallet er stadigt stigende. Dertil kommer, at så godt som alle tibetanere er praktiserende buddhister, og religionen spiller en afgørende rolle i deres hverdag.

Men spørgsmålet er selvfølgelig, hvordan den tibetanske buddhisme klarer mødet med moderniseringen. Spørgsmålet er, om religionen kan bevare sit greb om befolkningen, efterhånden som levestandarden forbedres, efterhånden som kontakten med omverdenen øges, og efterhånden som det generelle uddannelsesniveau stiger.

Spørgsmålet er, om samfundet sekulariseres i takt med moderniseringen, som det har været tilfældet i resten af Kina og i den vestlige verden. Og om det nødvendigvis behøver at være en kulturel katastrofe.

Torben Brink

FAKTA

Hada

Da Buddha begyndte at prædike, kom mange disciple til ham fra både nær og fjern, heriblandt mange rige, der gav ham kostbare gaver. De frembar deres gaver som tegn på stor fromhed og i sikker forvisning om at modtage velsignelse, lykke og yderligere rigdom til gengæld.

En fattig tigger kom også til Buddha for at blive befriet fra sin elendighed, men han ejede kun det lasede lændeklæde, han gik med. Han vaskede det i floden og gav Buddha det eneste, han ejede: et langt, jævnt stykke klæde. Buddha modtog det som den største gave og tilstod ham fred og lykke.

Historien er den korte baggrund for de lange klædestykker, man kan se draperet over buddhastatuer. Der er forskellige farver med forskellig betydning.

Hada er det tibetanske ord for silke, og netop i Tibet er brugen af hada udviklet til et næsten byzantinsk indviklet system af æresbevisninger og høflighedserklæringer.

Som udlænding vil man få det lagt om halsen ved alle officielle modtagelser. Og det er helt ligetil. Men tibetanerne imellem er modtagelse og aflevering af en hada at ligne med Emma Gads bedste eller med japanernes rygvinke i høflighedsbuk.

HJH